

INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR - TA'LIM-TARBIYADAGI ZAMON TALABIDIR

Do'stqobilov Shaxboz Faxriddin o'g'li

Qarshi muhandislik iqtisodiyot instituti "Neft va gazni qayta ishlash yo'nalishi"
ta'lim yo'nalishi talabasi

***Annotatsiya.** Maqolada talabalarning pedagogik va innovatsion pedagogik texnologiyalar to'g'risida bilimining o'quv mashg'ulotlari sifatiga ta'siri, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qabul qilish darajalari, pedagogik innovatika va innovatsion pedagogik texnologiyalarning mazmun mohiyati, ularni o'qitishning interaktiv metodlaridan farqi, interaktiv metodlarni talabalar tomonidan o'zlashtirilishining o'quv mashg'ulotlarini faol va jonli tashkil etiliga ta'siri kabi masalalar yoritilgan.*

***Tayanch so'zlar:** pedagogik texnologiya, pedagogik innovatika, innovatsiya, novator, interaktiv metodlar.*

Mamlakatimizda oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan izchil islohotlar natijasida ta'lim sifati va samaradorligi keskin oshdi. Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazalari mustahkamlandi. Shuni qoniqish bilan aytish mumkinki, zamonaviy ta'lim tizimining joriy etilishi bugungi kunda ijobiy natijalar bermoqda. Endigi, asosiy vazifalardan biri zamonaviy texnik ta'minotga ega ta'lim muassasalarida talabalar darajasida innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida o'quv jarayonini tashkil etish bo'lmog'i lozim. Buning uchun har bir talaba o'z ustida mukammal ishlashi, zamondan orqada qolmasligi, o'qish va bilim olishning innovatsion texnologiyalarini puxta bilishi va o'z faoliyatida joriy etishi zarur. Hozirgi kunda eski an'anaviy uslubdagi darslar yoshlarimiz ehtiyojini qondirmaydi, ular bunday darslarni tinglagisi kelmaydi. Chunki fikrlash va tafakkur boshqa, aynan

biror fan bo'yicha bilimga ega bo'lish boshqa. Fikrlash va tafakkur tabiiy aql mahsuli, bilim olish esa –bu ta'lim muassasi, pedagog faoliyati mahsuli. Agar yoshlar zamon bilan hamnafas fikrlamasa, zamon yangiliklariga va talablariga tezkor moslasha olmasa, uning ta'lim olish sohasidagi faoliyati samarasiz bo'lib qoladi. Shu sababli, nafaqat oliy ta'lim professor-o'qituvchilari, balki talabalar ham pedagogik innovatikaning mazmuni, turlari hamda ulardan foydalanish metodlarini puxta bilishlari talab etiladi.

Pedagogik texnologiya insonga ta'lim va tarbiya berishning ilmiy asoslangan, inson tafakkuriga, ya'ni ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining intellektual salohiyatiga bog'liq holda amalga oshiriladigan jarayonlar majmuidir. Pedagogik texnologiyani doimiy bir xil holda (hatto ma'lum qisqa vaqt oralig'ida ham), ya'ni oldindan loyihalashtirilgan jarayon deb bo'lmaydi. Bir so'z bilan aytganda, pedagogik texnologiyani bir qolipga sig'adigan, aniq bir o'zgarimas loyiha deb bo'lmaydi. Chunki har bir auditoriya, har bir guruh uchun tinglovchilarning ma'lumoti, ilmiy salohiyati, yoshi, jinsi va boshqa ko'rsatkichlarga bog'liq holda, kerak bo'lsa guruhdagi har bir tinglovchi uchun alohida pedagogik yondoshuv va uning texnologiyasi talab etiladi. Masalan, pedagog bir mavzuni maktab bolalariga boshqa texnologiya asosida, oliy o'quv yurti talabalariga boshqa texnologiyada, ishlab chiqarishdagi muhandis-texnik xodimlarga boshqa va oliy o'quv yurti pedagoglariga boshqa texnologiya asosida o'tishi talab etiladi. Shuningdek, oldindan ma'lum bir guruhda dars o'tishda, pedagogning oldindan loyihalashtirib kelgan dars o'tish texnologiyasi, auditoriyaning tayyorgarligi, undagi savol-javoblar natijasida yuzaga keladigan vaziyatlar asosida o'zgarishi ham mumkin. Shundagina pedagog aniq ko'zlangan natija - ya'ni o'z bilimini tinglovchilar tafakkuriga yetkazib, ularda rivojlantiruvchi faol faoliyat uyg'ota oladi. Menimcha o'qitishdan maqsad, tinglovchiga oldindan aniq, bor narsani o'rgatish emas, balki o'qishni o'rgatishdir. Chunki, biz bugun o'rganayotgan texnik vositalar, ayniqsa axborot –kommunikatsiya tizim texnikalari tezda ma'naviy eskiradi, demak talaba o'zi mustaqil o'qib, yangi

texnik vositalar bilan ishlash sirlarini bilishi, shunga o'zida amaliy ko'nikma hosil qilishi lozim.

Pedagogik innovatika (yangilik kiritish, innovatsiya) – ta'lim muassasasining faoliyatiga nisbatan barqaror yangilik elementlarini kiritib, uning rivojlanishi va faoliyat ko'rsatishiga samarali ta'sir etuvchi maqsadga yo'naltirilgan o'zgartirishdir.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar aynan ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchi-talabalar (tinglovchilar)ga muayyan fan (mavzu) bo'yicha bilim berish va shaxsini shakllantirishga qaratilgan o'qitishning zamonaviy uslublari va texnik vositalari majmuidir.

Pedagogik yangiliklarni tarqalishi turli omillarga bog'liq bo'lib, ularni quyidagi 3 guruhga ajratishimiz mumkin:

- jamiyatda pedagogik g'oyalarga bo'lgan munosabat, xalq ta'limi sohasidagi davlat siyosati: *keng rejali ijtimoiy sharoitlar*.

- aniq yo'nalishdagi davlat va jamiyat institutlari faoliyati-ommaviy axborot vositalari, o'quv yurtlari, ta'lim organlari, mustaqil ijodiy pedagogik uyushmalar: *xususiy ijtimoiy sharoitlar*.

- pedagogik yangiliklarni yaratuvchi va targ'ib qiluvchilarning shaxsiy xususiyatlari, jumladan ushbu kishilarni jamiyatdagi tutgan o'rni, ta'lim arboblari, o'qituvchilar ommasi va ijodiy pedagoglar nigohida tutgan o'rni: *shaxsiy omillar*.

Innovatsion texnologiyalarni qabul qilish bo'yicha ta'lim ishtirokchilarini quyidagi guruhlariga ajratishimiz mumkin:

1. Novatorlar-avantiyurist (tavakkalchilik) ruhiyatidagi, har qanday yangi munosabatlardan yangilik izlovchi, yangilikga moyil pedagoglar - 2,5%

2. Yangilikni erta tadbiiq etuvchilar – novatorlar izidan boruvchi , yangilikni tez tadbiiq etuvchi, ma'lumot va maslahat beruvchilar- **13,5%**

3. Dastlabki tadbiiq etuvchilar – yangi texnologiyani o'zlashtirish uchun ma'lum vaqt talab etadi, kamdan-kam hollarda yetakchi bo'ladi, oldingi guruhdagilar bilan erkin muloqat qiladi -**34%**

4. Kech tadbiiq etuvchilar - yangilikga shubha bilan qarovchi, o'zlarining shaxsiy manfaatlari uchun yoki ijtimoiy muhit bosimi ostida, yangilik aniq foydali ekanligi tasdiqlangach tadbiiq etuvchilar - **34%**

5. Ikkilanuvchilar – an'anaviy texnologiyalarni ma'qul ko'rishadi, yangilikni juda kech qabul qiladi, yangilikka ikkilanib qaraydi, yangilikni ommalashuviga to'sqinlik qiladi - **16%**

Innovatsion pedagogik texnologiyalar sifatida o'qitishning interaktiv uslublarini keltirish mumkin.

Interaktiv o'qitish - talaba o'zida oldin mujassamlashgan tajribadan foydalangan holda, o'quv jarayonida faol ishtirok etadi, mashg'ulot davomida shaxsiy rol o'ynab, yangi tajribalar ortdiradi, olgan tajribalari asosida darsni tahlil qilib, o'ziga kerakli muhim materiallarni oladi hamda o'zining kundalik faoliyati bilan bog'laydi.

Interaktiv so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, "inter" – o'zaro (vzaimnyy), "act"- faoliyat qilmoq (deystvovat) ma'nosini bildiradi. Shuning uchun "Interaktiv" so'zini "Interfaol" deb atash noo'rindir. Interaktivlik, bu o'zaro munosabatda bo'lmoq, dialog rejimida o'qimoq ma'nosini bildiradi. Shu sababli interaktiv o'qitish-dialogli o'qitish demakdir. Dialog an'anaviy o'qitish uslublarida ham mavjud, jumladan "o'qituvchi-o'quvchi", "o'qituvchi-o'quvchilar guruhi" ko'rinishida. Interaktiv o'qitishda esa dialog "o'quvchi-o'quvchi", "o'quvchi-o'quvchilar guruhi", "O'quvchi-auditoriya", "o'quvchilar guruhi-auditoriya" (guruhlar prezentatsiyasi), "o'quvchi-kompyuter" kabi ko'rinishlarda ham bo'ladi. O'quvchi ma'ruzada faqat "passiv" tinglovchi sifatida emas, balki "aktiv" ishtirokchi sifatida qatnashadi.

Interaktiv o'qitish texnologiyasi an'anaviy ma'ruza o'qish uslubini (ma'ruzani faqat matn asosida o'qib berish) ko'zda tutmaydi va shu bilan bir qatorda ma'ruza darslarini amaliy darslarga qarama-qarshi qo'ymaydi. Interaktiv o'qitishda ma'ruza va amaliyot bir butun mashg'ulotning qismlari deb qaraladi va bu o'qituvchi hamda talabaning o'zaro ta'siri hamda talabalarning mashg'ulot davomida faol ishtirok etish darajasi bilan belgilanadi. Ma'lumki, an'anaviy ma'ruza darslarida o'qituvchi faolligi

ta'minlansa, amaliy mashg'ulotlarda talaba faolligi talab etiladi. Interaktiv uslubda o'qituvchidan mashg'ulot davomida talaba va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir darajasining bir ko'rinishidan ikkinchisiga mavzuga bog'liq holda ustamonlik bilan ravon o'tishi talab etiladi.

O'qitishning interaktiv uslublari deyilganda birinchi navbatda talabaning o'quv jarayonini faol ishtirokchisiga aylantirishga qaratilgan innovatsion pedagogik uslublarni majmui va texnik vositalar tizimi tushuniladi. Interaktiv uslubdagi mashg'ulotda talaba berilayotgan ma'lumotlarni tinglashi, o'qishi, ko'rishi, yozib borishi, mavzu bo'yicha savollar berishi, o'z fikrini erkin bayon etishi, amaliy topshiriqlarni bajarishi va o'zining hayotiy tajribasi bilan bog'lab, mavzu bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalar hosil qilishi lozim.

Xulosa sifatida ta'kidlash mumkinki, pedagogik innovatika, innovatsion pedagogik texnologiya, o'qitishning interaktiv texnologiyalarini faqat pedagoglar emas, balki talabalar ham puxta bilishlari, undan barcha turdagi o'quv mashg'ulotlarida, ayniqsa mustaqil ta'limda keng foydalanishlari zamon talabi hisoblanadi. Bu o'quv mashg'ulotlarini yanada qiziqarli va faol iarsda o'tishiga, bilim olish darajisini oshishiga hamda talbalarni ilmiy-ijodiy mustaqil fikrlash qodiliyatlarini rivojlantirishga asos bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Bolat Ye.S., Buxarkin M.Yu. *Sovremennye pedagogicheskie i informatsionnye texnologii v sisteme obrazovaniya.* /M.: «Akademiya», 2008 g., 364 s.
2. Raximov O.D. va b. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar.* - T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2013 .
3. Raximov O.D., Ro'ziev H.J., Murodov M.O. *Ta'lim sifati va innovatsion texnologiyalar.* "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2016y., 206b.
4. Рахимов О.Д.. *Ахборотлашган жамият таълим тизимида замонавий таълим ва педагогик технологиялар.* //Қарши, ТАТУ Қарши филиали, 2014й., 44б.
5. Рахимов О.Д. *Таълим сифати-ҳаёт сифати.* //Қарши, ТАТУ Қарши филиали, 2020й., 44б.